

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>**SEMANTIC-PRAGMATIC ANALYSIS OF JAPANESE AND ENGLISH PROVERBS****Ozoda Farkhodovna Achilova***Doctor of Philological Sciences (DSc)**Samarkand State Institute of Foreign Languages**Samarkand, Uzbekistan***ABOUT ARTICLE**

Key words: values, culture, proverb, language, image, culture, semantics, comparative analysis, translation, content.

Received: 05.12.25**Accepted:** 06.12.25**Published:** 07.12.25

Abstract: This article presents a comparative analysis of Japanese and English proverbs, considering their semantic, cultural and stylistic aspects and the factors that are relied on in the translation process.

Although the Japanese and English peoples have different cultural traditions, values and their own customs, the examples of the embodiment of universal human values, such as hard work, patience, friendship, honesty, and appreciation of time, and the significant differences in their language expression and image system are analyzed.

YAPON VA INGLIZ MAQOLLARINING SEMANTIK-PRAGMATIK TAHLILI**Ozoda Farxodovna Achilova***Filologiya fanlari doktori (DSc)**Samarqand davlat chet tillar instituti**Samarqand, O'zbekiston***MAQOLA HAQIDA**

Kalit so'zlar: qadriyatlari, madaniyat, maqol, til, obraz, madaniyat, semantika, qiyosiy tahlil, tarjima, mazmun.

Annotatsiya: Ushbu maqolada yapon va ingliz tillaridagi maqollar qiyosiy tahlilga tortilgan bo'lib, ularning semantik, madaniy hamda stilistik jihatlari va tarjima jarayonida tayaniladigan omillar haqida fikr yuritilgan.

Yapon va ingliz xalqlari turli madaniy an'analar, qadriyatlar va o'ziga xo's surfodatlariga ega bo'lishda, ushbu xalq vakillari tomonidan yaratilgan paremiyalarda umuminsonga xos qadriyatlar, chunonchi, mehnatsevarlik, sabr-toqat, do'stlik, halollik, vaqtni qadrlash kabi g'oyalar mujassamligi va ularning tilda ifodalanish uslubi hamda

obrazlar tizimi bir-biridan sezilarli darajada
farqlanishiga oid misollar tahlilga tortilgan.

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЯПОНСКИХ И АНГЛИЙСКИХ ПОСЛОВИЦ

Озода Фарходовна Ачилова

Доктор филологических наук (DSc)

Самаркандский государственный институт иностранных языков

Самарканд, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: ценности, культура, пословица, язык, образ, семантика, сопоставительный анализ, перевод, содержание.

Аннотация: В данной статье представлен сопоставительный анализ японских и английских пословиц с учётом их семантических, культурных и стилистических аспектов, а также факторов, учитываемых при переводе.

Несмотря на то, что японцы и англичане имеют разные культурные традиции, ценности и обычаи, анализируются примеры воплощения общечеловеческих ценностей, таких как трудолюбие, терпение, дружба, честность и уважение ко времени, а также существенные различия в их языковом выражении и образной системе.

Kirish. Inson tafakkurining mahsuli sifatida yuzaga kelgan maqollar teran mazmunga ega bo'lib, ular iboralar va hikmatli so'zlar kabi barqaror birliklar hisoblanishi bilan bir qatorda, maqollar xalq og'zaki ijodining eng qadimiy va eng teran qatlamlaridan biridir. Ular millatning dunyoqarashi, hayotiy tajribasi, qadriyatlar va madaniyatini o'zida mujassam etadi. Shuningdek, maqollar har bir xalqning milliy o'zligi, uning uzoq yillar davomida to'plagan hayotiy kuzatishlari asosida yuzaga kelgan bebaho boyligidir. Ko'rinadiki, maqollar nutqning ixcham, ammo mazmun jihatdan serqatlam shakllaridan bo'lib, ular orqali xalq tafakkuri, ijtimoiy tajriba, axloqiy me'yorlar, qadriyatlar va hayot falsafasi kabi ijtimoiy voqea-hodisalar avloddan-avlodga yetkaziladi. Demak, ajdodlardan avlodlarga meros qilib olingan maqollarni o'rganish har zamon uchun dolzarb bo'lib qolaveradi.

Tadqiqot metodlari. Maqollarni lingvomadaniy birlik sifatida o'rganish zamonaviy tilshunoslikning muhim masalaridan biri bo'lib, unda ayniqsa, maqollarning xalq ruhini aks ettiruvchi xususiyatiga alohida e'tibor qaratiladi. Aslida matnda maqollardan dalil sifatida foydalanish juda keng tarqalgan muloqot usullardan biridir. Maqollar ma'lum bir xalq donoligining "aurasi" sifatida faollashgani bois, uni nutqning bahstlab bo'lmagan turi sifatida

e'tirof etish mumkin. Shu tarzda maqollar diskursda dalil sifatida kiritiladi va ularga qay tarzda va qanday maqsadda murojaat qilish yoki qilmaslik esa ixtiyoriy hisoblanadi.

Muhokama va natijalar. Maqollarning mavjudligining qadr-qimmatini ularning qay darajada inson nutqida qo'llanilishi bilan belgilash mumkin. Maqollarga turli xil muloqot muhitida murojaat qilinib, ular so'zlovchining muayyan hodisaga munosabatini ifodalashdan tashqari, uning nutqdan anglashiladigan yashirin maqsadlariga ham ishora qilishi ham mumkin. Yodda tutmoq joizki, maqollarni tadqiq etish jarayonida bevosita lingvokulturologik va semantik yondashuvga tayanish muhim ahamiyatga egadir. Shu nuqtai nazardan, maqollarni qiyosiy tahlil qilishda quyidagi asosiy mezonlarni tavsiya sifatida ko'rsatishni joiz topdik:

- a) semantik jihatdan (maqolning ma'no mazmuni);
- b) madaniy jihatdan (millatning mentaliteti va urf-odati);
- c) struktur jihatdan (maqolning grammatik va sintaktik tuzilmasi).

Shu o'rinda, ushbu maqolada nazarda tutilyotgan yapon va ingliz maqollarida o'zaro tematik uyg'unlikni kuzatish mumkin. Chunonchi, inson mehnati, vaqtni qadrlash, sabr-toqat, donolik kabi mavzularga oid maqollar har ikkala tilda ham keng tarqalgan bo'lib, bu turdagi maqollarni quyidagicha izohlash mumkin. Masalan, Yapon tilida: 石の上にも三年 . (Ishi no ue ni mo sannen). Tosh ustida ham uch yil o'tir. Ingliz tilida: No pain, no gain. Azob chekmay yutuqqa erishib bo'lmaydi.

Ushbu maqollarda har ikkala tilda ham sabr va mehnat orqali natijaga erishish g'oyasini ifodalangan bo'lsa, quyidagi maqollarda vaqtning qadri har ikki madaniyatda ham muhimligiga ishora qilingan: Yapon tilida: 時は金なり . (Toki wa kane nari). Vaqt bu oltindir. Ingliz tilida: Time and tide wait for no man. Vaqt va to'lqin hech kimni kutmaydi.

Ushbu misollardan ravshanki, har ikkala xalq uchun ham axloqiy qadriyatlar umumiy hisoblansa-da, ifoda uslubi milliy ruh va ijtimoiy qadriyatlarga mos tarzda tafovutlanadi. Shuningdek, ingliz madaniyatida nisbatan individuallik tuyg'usi mujassamligi sezilsa, yapon madaniyatida esa jamoaviylik va uyg'unlik e'tibor markazida bo'ladi. Qiyoslanayotgan xalq vakillarining ushbu xususiyatlari bevosita maqollarda ham o'z aksini topgan:

Yapon maqoli: 出る杭は打たれる . (Deru kui wa utareru).

Yuzaga chiqib turgan mix uriladi.

Ingliz maqoli: God helps those who help themselves.

O'ziga yordam berganga Xudo yordam beradi.

Ravshanki, ingliz maqollarida asosan shaxsiy tajriba va erkinlik ulug'langan bo'lsa, yapon maqollaroda jamiyatdan ajralib chiqmaslik, uyg'unlikni saqlash zarurati tuyg'usi targ'ib qilingan. Bundan tashqari, yapon maqollarida tabiat manzaralari, fasllar, hayvonot olami obrazlari hamda

fauna va floralarga oid iboralarga murojaat qilish odat tusiga aylangan. Ushbu holat Shinto va Buddizm ta'limotlari asosidagi yapon xalqining tabiatga ehtiromi bilan munosabatda bo'lishlaridan dalolatdir. Masalan, 花より団子 (Hana yori dango) Guldan ko'ra Dango shirinligi afzal maqoli hayotiy pragmatizmni ifodalalashga xizmat qiladigan maqollardan biri bo'lib, ya'ni chiroyli narsalardan ko'ra foydali narsani afzal ko'rishga ishora qiladi. Ingliz maqollarida esa ko'proq ijtimoiy tajriba va axloqiy qadriyatlarga asosiy e'tibor qaratilishi holatlari nisbatan ko'p uchraydi. Masalan, Don't judge a book by its cover. Kitobni muqovasi bilan baholama. Ushbu turdagi maqollar tarkibidagi komponentlar yaratayotgan obrazlar amalda personallashtirilib, insonni tashqi ko'rinishi bo'yicha baholamaslik g'oyasiga ishora qiladi. Bundan tashqari, ingliz maqollarining grammatik tuzilmasi odatda qisqa, tugal fikrni ifodalaydigan jumlar shaklidagi ko'rinishga egadir. Qiyoslang:

Actions speak louder than words. So'zdan ko'ra harakat balandroq so'zlaydi.

The early bird catches the worm. Erta uchgan qush qurti qo'lga kiritar.

Yapon maqollarida esa qisqa gaplar, elipsis va metaforik ifodalar keng tarqalgan:

猿も木から落ちる (Saru mo ki kara ochiru).

Maymun ham daraxtdan yiqiladi. (Eng mohir odam ham xato qiladi.)

Ushbu holatda yapon maqollari metaforik xarakterga ega bo'lib, ingliz maqollari esa aniq, mantiqan tugal fikrga ega bo'lishi ma'lum bo'ladi.

Yapon va ingliz maqollarining semantik-pragmatik tahlili ikki tilning aniqlik, o'ziga xoslik va ma'ruzachi nuqtai nazarini qanday kodlashidagi fundamental tillararo farqlarni ochib beradi. Aniq artikl the va noaniq artikl a/an o'rtasidagi aniq morfologik farqga ega bo'lgan ingliz tili referensiya va axborot holatini belgilashda yuqori darajadagi grammatikizatsiyani namoyish etadi. Aksincha, artikl tizimiga ega bo'lmagan yapon tili o'xshash ma'nolarni yetkazish uchun kontekstual ishoralar, nutq zarralari, namoyishlar (kono, sono, ano) va pragmatik xulosalarga tayanadi. Bu farq grammatik jihatdan havolani kodlaydigan va nutq-pragmatik strategiyalarga bog'liq bo'lgan tillar o'rtasidagi chuqurroq tipologik farqni ta'kidlaydi.

Semantik nuqtai nazardan, ingliz artikllari umumiy kognitiv sohada referentlarning identifikatsiyalanishi va o'ziga xosligini aniqlashda markaziy rol o'ynaydi. a/an va the o'rtasidagi tanlov nafaqat referentning mavjudligi, balki suhbatdoshlarning o'zaro bilimlari va kutganlari bilan ham belgilanadi. Boshqa tomondan, yapon tili aniqlik va o'ziga xoslikni belgilangan grammatik belgilar orqali emas, balki kontekst, topiklashtirish va axborot tuzilishi orqali dinamik ravishda ifodalaydi. Yapon tilida artikllarning yo'qligi aniqlikning yo'qligini anglatmaydi, balki ma'no kontekstga bog'liq va pragmatik jihatdan aniqlangan til tizimini aks ettiradi.

Pragmatik jihatdan ingliz tilida so‘zlashuvchilar yangi yoki berilgan ma’lumotni bildirish, nutq oqimini boshqarish va tinglovchilarning e’tiborini yo‘naltirish uchun artikllardan foydalanadilar. Yapon tilida so‘zlashuvchilar so‘z tartibini o‘zgartirish, mavzu belgilaridan (wa) foydalanish va so‘zlovchining munosabatini yoki umumiy bilimni ko‘rsatuvchi pragmatik zarrachalardan foydalanish orqali bir xil kommunikativ maqsadlarga erishadilar. Shunday qilib, ikkala til ham o‘xshash kognitiv farqlarni ifodalasa-da, ular buni turli lingvistik mexanizmlar orqali amalga oshiradilar - biri grammatik va aniq, ikkinchisi kontekstual va yashirin.

Topilmalar tillararo tadqiqotlarda semantika va pragmatika o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni tushunishning muhimligini ta’kidlaydi. Ular shuningdek, til foydalanuvchilari ma’lumotnomani nafaqat grammatika orqali, balki umumiy bilish va kommunikativ niyat orqali talqin qilishlarini ko‘rsatadi. Tarjimonlar va til o‘rganuvchilar uchun bu qarama-qarshilik noyob qiyinchilik tug‘diradi: nafaqat ingliz tilidagi artikllarning rasmiy tizimini, balki yapon tilidagi yashirin pragmatik ishoralarni ham o‘zlashtirish.

Xulosa qilib aytganda, yapon va ingliz artikllarini o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, grammatik tuzilmalar muloqotga nisbatan kengroq madaniy va kognitiv yo‘nalishlarni aks ettiradi - aniqlik kontekstuallikka qarshi va rasmiyatchilikka qarshi. Keyingi qiyosiy tadqiqotlar har bir til jarayonida so‘zlashuvchilarning real vaqt rejimidagi nutqda qanday aniqlik va o‘ziga xoslikni, bu naqshlarning tarjima va ikkinchi tilni o‘zlashtirishga qanday ta’sir qilishini va pragmatik fikrlash grammatik yo‘qlikni qanday qoplashini o‘rganishi mumkin. Oxir-oqibat, bunday tadqiqotlar inson tillari, ularning strukturaviy xilma-xilligiga qaramay, turli semantik-pragmatik yo‘llar orqali umumiy kommunikativ funktsiyalarga qanday erishishi haqidagi tushunchamizni chuqurlashtiradi.

Umuman olganda, har bir xalq o‘z hayotiy tajribasini o‘ziga xos tilda va madaniy kontekstda ifoda etishga harakat qilishi tabiiy. Yapon va ingliz maqollarining qiyosiy tahlil qilar ekanmiz, ingliz maqollarida ko‘pincha hayotga realistik, individualistik yondashuv hukm sursa, yapon maqollarida muvozanat, sabr-toqat va jamoaviylik g‘oyalari ustun turadi, degan xulosaga keldik. Shu bois, maqollarni tarjima qilishda nafaqat lingvistik, balki madaniy kompetensiya ham muhim ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Achilova O.F. Yapon va o‘zbek imperativ maqollarning pragma – diskursiv xususiyatlari: Fil.fan.dokt. (DSc) ... diss. – Тошкент, 2025. – 217 b.
2. Achilova O.F. The factors that ensure the transition of the permissible meaning in dialogical speech. International Journal of Early Childhood Special Education 14 (7)
3. Mieder, W. (2004). Proverbs: A Handbook. Westport, CT: Greenwood Press.

4. Kurosawa, T. (1998). Kotowaza: Japanese Proverbs and Sayings. Tokyo: Tuttle Publishing.
5. Omonov, M. (2019). Maqollar semantikasi va milliy xususiyatlari. Toshkent: Fan nashriyoti.
6. Nihon Kokugo Daijiten (日本国語大辞典), Shogakukan, Tokyo, 2012.